

результат, з'ясування необхідних обставин, отримання правдивої доказової інформації для встановлення істини у кримінальному провадженні.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 11.01.2019 № 4651-VI. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 20.06.2012 № 994-927. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_927.
3. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.2014 № 995-021. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
4. Шепітько В.Ю. та ін. Криміналістика : [підручник] / за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. Нац. акад. прав. наук України В.Ю. Шепітька ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – 5-те вид., перероб. та допов. – Київ : Ін Юре, 2016. – 632 с.
5. Криміналістика: [підручник] / за заг. ред. д.ю.н., професора А.Ф. Волобуєва]. – Х. : ХНУВС, 2011. – 666 с.

Тетяна Григорівна Мамедова – студентка II курсу Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Яна Олександрівна Пономарьова** – доцент
кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського
національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ЗАКОНОДАВЧА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ПЕРЕВИЩЕННЯ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ

Право на захист є природним правом кожної людини незалежно від її професійної, фізичної чи іншої підготовки. Кожен може скористатися правом на необхідну оборону, хоча закон і не зобов'язує це право застосовувати. Проблемні питання, що виникають при розслідуванні та розгляді кримінальних проваджень у справах про необхідну оборону і, зокрема про перевищення її меж, обумовлює актуальність даної теми.

Питання перевищення меж необхідної оборони розглядали багато науковців та практиків, серед яких П. П. Андрушко, М. І. Бажанов, В. І. Борисов, Н. А. Неклюдов, В. М. Коробенко, В. І. Антипов, М. В. Володько, Ю. В. Баулін, Н. Н. Паше-Озерський, В. В. Сташис, В. Я. Тацій.

У законодавстві України поняття необхідної оборони визначено у ч. 1 ст. 36 КК України. Так, злочином не вважають спричинення шкоди особі, яка посягає, у стані необхідної оборони, тобто під час захисту прав та інтересів особи, яка захищається, або інших осіб, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони. Дії у стані необхідної оборони, спрямовані на заподіяння шкоди особі, яка посягає, можуть полягати у заподіянні тілесних ушкоджень, позбавленні волі, спричиненні матеріальних збитків, і навіть – позбавленні життя.

Перевищенням меж необхідної оборони визнаються випадки, коли в її ході умисно заподіюється надмірна шкода. Законодавча регламентація поняття перевищення меж необхідної оборони передбачена у ч. 3 ст. 36 КК України. Перевищення меж необхідної оборони тягне кримінальну відповідальність за спеціальними кримінально-правовими нормами: умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони кваліфікується за ст. 118 КК України, а умисне тяжке тілесне ушкодження за таких самих обставин – за ст. 124 КК України). Заподіяння у стані оборони середньої тяжкості чи легкого тілесного ушкодження, матеріальної чи іншої шкоди не є кримінально караним за чинним законодавством України, так само як і необережне заподіяння тому, хто посягає, будь-якої шкоди. Кримінальна відповідальність може наставати лише за необережне заподіяння шкоди іншим особам – тим, які не здійснювали посягання (наприклад, особі, яка знаходиться неподалік від нападника).

Сучасне кримінальне законодавство зарубіжних країн у більшості випадків підкреслює корисність захисних дій, передбачаючи таким чином норми про необхідну оборону та про перевищення її меж. Інститут необхідної оборони у кримінальному праві зарубіжних країн має свої особливості.

Так, англійське кримінальне право не знає терміну «необхідна оборона». У дослідженні професора К. С. Кенні у числі обставин, що виключають злочинність діяння, необхідна оборона не називається, але при аналізі вбивства і тілесних ушкоджень мова йде саме про обставину «самозахисту». Не вживаючи термін «перевищення захисту», автор разом з тим вважає правомірним самозахист тільки тоді, коли вжиті заходи «...відповідні цілям відображення небезпеки». К. С. Кенні виключає правомірність оборони, якщо має місце різка невідповідність засобів захисту і засобів нападу, якщо охоронюване благо захищається способами, які в даній ситуації були надмірними, тощо» [4, с. 278].

Англійським законодавством не урегульовані положення про співрозмірність захисту та характеру і ступеня небезпечності посягання, хоча ця проблема розв'язується судовою практикою (враховуючи

історичні особливості правової системи Великобританії) шляхом безпосереднього вирішення питання про правомірність застосування сили в тих чи інших обставинах [3, с. 59-60].

У кримінальному праві США питання необхідної оборони регламентуються більш докладно, але термін «необхідна оборона» також відсутній – у законодавстві вживається слово «захист». У той же час федеральне законодавство містить досить широке тлумачення меж необхідної оборони. Американські законодавці, визначаючи умови правомірності необхідної оборони, акцентують увагу на деталізації меж застосування насильства з метою оборони. Так, всі суспільно небезпечні посягання поділяються на дві групи: при захисті від посягань першої групи, що чітко визначені в законі, дозволено застосовувати насильство, що є небезпечним для життя і здоров'я особи («смертельну фізичну силу»), а при захисті від другої групи (не вказаної у законі), дозволяється застосовувати будь-яку фізичну силу, за виключенням так званої «смертельної». Крім того, закон визначає межі використання фізичної сили того чи іншого ступеня тяжкості, враховуючи принцип співрозмірності [3, с. 56].

Особливістю кримінального права Німеччини є наявність дискусійності факту визнання оцінки дій в якості перевищення меж необхідної оборони, при цьому виділяються два види такого перевищення: 1) невідповідність способів та засобів захисту тяжкості нападу чи посягання; 2) порушення принципу наявності посягання (передчасне чи запізнile) [2, с. 127].

Визначення інтенсивності меж необхідної оборони у Франції ґрунтується на принципі пропорційності, який визначається у вигляді двох законодавчих форм вираження: 1) за допомогою казуальної системи; 2) за допомогою простої вказівки на певну співмірність будь-яких ознак захисту та посягання, які передбачаються у чинному кримінальному законодавстві Франції. У законодавстві Франції відсутні чіткі критерії відмежування необхідної оборони від її перевищення, тому для забезпечення захисту прав і свобод людини і громадянина французьке законодавство використовує казуальну систему регламентації інтенсивності межі необхідної оборони, сутність якої полягає у визначенні кола посягань, характер і ступінь суспільної небезпеки яких обумовлює в разі необхідності спричинення будь-якої шкоди особі, яка посягає, аж до позбавлення її життя [3, с. 62-63].

Норми про відповідальність за спричинення шкоди при перевищенні меж необхідної оборони у більшості країн відсутні, а питання про кримінальну відповідальність у такому разі вирішується, виходячи із загальних правил і принципів призначення покарання.

Регламентація інституту необхідної оборони у законодавстві повинна, насамперед, відображати інтереси особи, чії права і свободи

порушено, а відповідні норми – гарантувати і заохочувати правомірну, соціально корисну поведінку, бути надійним механізмом, що дозволяє людині діяти без страху стати жертвою переслідування за свої суспільно корисні діяння.

Порівнюючи регламентацію інституту необхідної оборони у вітчизняному та зарубіжному законодавстві, слід зазначити, що у КК України дана обставина, що виключає злочинність діяння, розглядається достатньо систематизовано і зрозуміло. Але доцільним і правильним було б урахування та запозичення окремих положень інституту необхідної оборони зарубіжного права в українське законодавство.

Література

1. Кримінальний кодекс України : прийнятий 5 квітня 2001 р. № 2341-III: [набрав чинності 1 вересня 2001 р.]. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua>.
2. Крылова Н. Е. Уголовное право современных зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии) : [Учебное пособие] / Н. Е. Крылова, А.В. Серебrenникова. – М. : Зерцало, 1997. – 324 с.
3. Мошинець Д. М. Інститут необхідної оборони у кримінальному праві України : дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.08 / Мошинець Дмитро Миколайович. – К., 2016. – 238 с.
4. Уголовное право зарубежных стран. Общая и Особенная части : [учебник для магистров]; [под ред. Н. Е. Крыловой]. – 4-е изд., перераб. и доп. – М., 2015. – 1054 с.

Вікторія Вікторівна Панасенко – студентка II курсу Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Марина Олександрівна Колесник** – старший викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ПРИРОДИ

Кримінальним законодавством України передбачена низка заходів кримінально-правового характеру, які за своїм змістом можуть бути каральними і некаральними, примусовими чи заохочувальними, або такими, що засновані на гуманістичних засадах і недоцільності здійснення кримінального провадження.

Відповідно до принципу невідворотності кримінальної відповідальності та покарання особа, яка вчинила злочин, повинна бути притягнута до кримінальної відповідальності, яка, за загальним правилом, реалізується за допомогою призначення покарання певного